संकुसुको यामायनः। १-.४ मृत्युः, ५ धाता, ६ त्वष्टा, ७-१४ पितृमेधः, १४ प्रजापतिर्वा। त्रिष्टुप्, ११ प्रस्तारपङ्क्तिः, १३ जगती, १४ अनुष्टुप्

परं मृत्यो अनु परेहि पन्थां यस्ते स्व इतरो देवयानात्।
चक्षुष्मते शृण्वते ते ब्रवीमि मा नः प्रजां रीरिषो मोत वीरान्॥ १०.०१८.०१

मृत्यो। यः। ते- तव। स्वः- स्वभूतः। देवयानात्। इतरः- अन्यः। तम्। परम्- अन्यम्। पन्थाम्- मार्गम्। अनु परेहि- पराङ्मुखो गच्छ। चक्षुष्मते- पश्यते। शृण्वते। ते- तुभ्यं मरणाधिदैवताय। ब्रवीमि- वदामि। नः- अस्माकम्। प्रजाम्- सन्ततिम्। उत- अपि च। वीरान्। मा रीरिषः- मा हिंसीः ॥१॥

मृत्योः पदं योपयन्तो यदैत द्राघीय आयुः प्रतरं दधानाः।
आप्यायमानाः प्रजया धनेन शुद्धाः पूता भवत यज्ञियासः॥ १०.०१८.०२

मृत्योः पदम्- मरणम्। योपयन्तः- वर्जयन्तः। प्रतरम्- प्रकृष्टतरम्। द्राघीयः- दीर्घम्। आयुः। प्रतरम्- प्रकृष्टतरम्। दधानाः- धृतवन्तः। यत्- यदा। ऐत- देवयानेन पथा गतवन्तः। तदा। प्रजया- सन्तत्या। धनेन- संपदा। आप्यायमानाः- वृद्धाः। यज्ञियासः- पूजार्हाः। शुद्धाः। पूताः- पवित्राः। भवत ॥२॥

इमे जीवा वि मृतैराववृत्रन्नभूद्भद्रा देवहूतिर्नो अद्य।
प्राञ्चो अगाम नृतये हसाय द्राघीय आयुः प्रतरं दधानाः॥ १०.०१८.०३

इमे- एते। जीवाः- जीवन्तः। मृतैः। वि आववृत्रन्- व्यावृत्ता भवन्तु। अद्य- इदानीम्। नः- अस्माकम्। देवहूतिः- देवाह्वानम्। भद्रा- कल्याणम्। अभूत्- अस्तु। द्राघीयः- दीर्घम्। आयुः। प्रतरम्- प्रकृष्टतरम्। दधानाः- धारयन्तः। नृतये- नर्तनाय। हसाय- हसनाय। जीवने मोदायेति भावः। प्राञ्चः- प्राङ्मुखाञ्चनाः। अगाम- गच्छेम ॥३॥

इमं जीवेभ्यः परिधिं दधामि मैषां नु गादपरो अर्थमेतम्।

शतं जीवन्तु शरदः पुरूचीरन्तर्मृत्युं दधतां पर्वतेन॥ १०.०१८.०४

जीवेभ्यः- जीवितेभ्यो मनुष्येभ्यः। इमम्- एनम्। परिधिः- मृत्योः परिधानभूतं स्थैर्यम्। दधामि- निदधामि। एषाम्- एतेषां मध्ये। अपरः- अन्यो जीवितो मनुष्यः। एतमर्थं- एनं मृत्युम्। मा गात्- मा गच्छतु। पर्वतेन- स्थैर्यप्रतीकेन। मृत्युम्- मरणम्। अन्तः दधताम्- शतसंवत्सरकालपर्यन्तं बन्धे स्थापयतु। पुरूचीः- बह्वञ्चना बहुगमनाः। शतं शरदः- शतसंवत्सरान्। जीवन्तु- प्राणधारणं कुर्वन्तु ॥४ ॥

यथाहान्यनुपूर्वं भवन्ति यथ ऋतव ऋतुभिर्यन्ति साधु।

यथा न पूर्वमपरो जहात्येवा धातरायूंषि कल्पयैषाम्॥ १०.०१८.०५

धातः- विधायक देव। यथा। अहानि- दिनानि। अनुपूर्वं- यथाक्रमेण। भवन्ति- सन्ति। यथा। ऋतवः- वसन्तादिकालाः। ऋतुभिः- कालैरनुक्रमेण। साधु- सम्यक्। यन्ति- सरन्ति। यथा। पूर्वं- पूर्वकालीनं जनकादिकम्। अपरः- अर्वाचीनः पुत्रादिकः। न जहाति- न त्यजति। एव- तथा। एषाम्- एतेषाम्। आयूंषि- जीवनानि। कल्पय- रचय ॥५॥

आ रोहतायुर्जरसं वृणाना अनुपूर्वं यतमाना यति ष्ठ।

इह त्वष्टा सुजनिमा सजोषा दीर्घमायुः करति जीवसे वः॥ १०.०१८.०६

जरसम्- वार्धक्यम्। वृणानाः- कालेन वृण्वन्तः। इच्छन्तः। आयुः- जीवनम्। आ रोहताम्- अधितिष्ठत। अनुपूर्वं- आनुपूर्व्येण। यतमानाः- प्रयत्नं कुर्वन्तः। स्थ- भवथ। वः- युष्माकम्। जीवसे- जीवनाय। इह- अत्र। त्वष्टा- तनूकर्ता। सजोषाः- सहृदयः। सुजनिमा- शोभनावतारो विष्णुः। दीर्घमायुः- दीर्घं जीवनम्। करति- करोतु ॥६॥

इमा नारीरविधवाः सुपत्नीराञ्जनेन सर्पिषा सं विशन्तु।

अनश्रवोऽनमीवाः सुरत्ना आ रोहन्तु जनयो योनिमग्रे॥ १०.०१८.०७

इमाः- एताः। नारीः- स्त्रियः। अविधवाः- पत्यवियुक्ताः। आञ्जनेन सर्पिषा- शोभनशृङ्गारेण। सं विशन्तु- प्रविशन्तु। अनश्रवः- अश्रुरहिताः। अनमीवाः- अरोगाः। सुरत्नाः-

शोभनरमणीयभावनासंपन्नाः। जनयः- पतिव्रताः। अग्रे- मुख्यतया। योनिम्- गृहम्। आ रोहन्तु- प्रविशन्तु ॥७॥

उदीर्ष्व नार्यभि जीवलोकं गतासुमेतमुप शेष एहि।
हस्तग्राभस्य दिधिषोस्तवेदं पत्युर्जनित्वमभि सं बभूथ॥ १०.०१८.०८

नारि- हे महिळे। गतासुम्- मृतम्। एतम्- एनं भर्तारम्। उप शेषे- तत्समीपे शयनं कुर्वती रोदिषि। एहि- आगच्छ। जीवलोकम्- जीवितलोकं स्वजीवितं वा। अभि- अभिलक्ष्य। उदीर्ष्व- उत्तिष्ठ। हस्तग्राभस्य- पाणिग्रहणं कुर्वतः। दिधिषोः- गर्भस्य निधातुः। तव- भवत्याः। पत्युः- भर्तुः। इदम्- एतत्। जनित्वम्- पत्नीत्वम्।। अभि- अभिलक्ष्य। सं बभूथ- संभूतासि ॥८॥

धनुर्हस्तादाददानो मृतस्यास्मे क्षत्राय वर्चसे बलाय।
अत्रैव त्वमिह वयं सुवीरा विश्वाः स्पृधो अभिमातीर्जयेम॥ १०.०१८.०९

अस्मे- अस्माकम्। क्षत्राय- क्षत्रियधर्माय। वर्चसे- तेजसे। बलाय। मृतस्य- पञ्चत्वङ्गतस्य। हस्तात्- बाहोः। धनुः- चापम्। चापोपलक्षितक्षत्रियधर्मम्। आददानः- गृह्णन्नस्मि। एवमेव यं यं धर्ममनुसरन् यो यो मरणं प्राप्नोति तस्मात्तस्मात् स स धर्मस्तस्य तस्य परिवारेण ग्रहीतव्य इति भावः। अत्रैव- अस्मिन् स्थाने एव स्वधर्मरूपेण त्वं भव। इह- अत्र। वयम्। सुवीराः- शोभनवीर्यसंपन्नाः। अभिमतीः- अभिमानयुक्तान्। विश्वाः स्पृधः- सर्वान् स्पर्धमानान्। जयेम। अथवा इषुर्न धन्वन् प्रतिधीयते मन इति श्रुतिः। धनुर्गृहीत्वौपनिषदमिति मुण्डकम्। अनेन उपासनात्मकं धनुर्मरणानन्तरं तत्परिवारेण तत्सन्तत्यै गृह्यत इत्यर्थः। उपासनमयधनुषा अन्तरायजयोऽत्रोच्यते ॥९॥

उप सर्प मातरं भूमिमेतामुरुव्यचसं पृथिवीं सुशेवाम्।
ऊर्णम्रदा युवतिर्दक्षिणावत एषा त्वा पातु निर्ऋतेरुपस्थात्॥ १०.०१८.१०

उरुव्यचसम्- बहुव्याप्ताम्। सुशेवाम्- सुखमयीम्। पृथिवीम्- पृथुलाम्। भूमिम्। मातरम्- जननीम्। उप सर्प- उपगच्छ। दक्षिणावते- धर्मसमर्थाय। ऊर्णम्रदा- मृद्वी। युवतिः- तरुणी। एषा- इयं भूमिः। त्वा- त्वाम्। निर्ऋतेरुपस्थात्- मृत्योः सकाशात्। पातु- रक्षतु ॥१० ॥

उच्छ्वञ्चस्व पृथिवि मा नि बाधथाः सूपायनास्मै भव सूपवञ्चना।

माता पुत्रं यथा सिचाभ्येनं भूम ऊर्णुहि॥ १०.०१८.११

उच्छ्वञ्चस्व- ऊर्ध्वगतोच्छ्वासं कुरु। पृथिवि- भूमे। मा नि बाधथाः- एनं मा बाधस्व। अस्मै- एतस्मै। सूपायना- शोभनोपगमना। भव। सूपवञ्चना- शोभनप्रलम्भा भव। यथा। माता- जननी। पुत्रम्- वत्सम्। सिचा- वस्त्रेणाच्छादयति। तथा। एनम्। भूमे- पृथिवि। अभि- आभिमुख्येन। ऊर्णुहि- आच्छादय ॥११ ॥

उच्छ्वञ्चमाना पृथिवी सु तिष्ठतु सहस्रं मित उप हि श्रयन्ताम्।

ते गृहासो घृतश्चुतो भवन्तु विश्वाहास्मै शरणाः सन्त्वत्र॥ १०.०१८.१२

उच्छ्वञ्चमाना- ऊर्ध्वगतश्वासं कृतवती। पृथिवी- भूमिः। सु- सुष्ठु। तिष्ठतु- प्रतिष्ठिता भवतु। सहस्रम्- प्रभूताः। मितः- संमिताः पांसवः। उप श्रयन्ताम्- एनमुपसेवन्ताम्। विश्वाहा- सर्वेषु दिनेषु। ते- संमिताः पांसवः। अस्मै- एतस्मै। अत्र- अस्मिन् स्थाने। घृतश्चुतः- उदकस्रावकाः। गृहासः- सदनभूताः। शरणाः। भवन्तु- सन्तु ॥१२ ॥

उत्ते स्तभ्नामि पृथिवीं त्वत्परीमं लोगं निदधन्मो अहं रिषम्।

एतां स्थूणां पितरो धारयन्तु तेऽत्रा यमः सादना ते मिनोतु॥ १०.०१८.१३

त्वत्परि- त्वदुपरि। पृथिवीम्- भूमिम्। उत् स्तभ्नामि। लोगम्- लोष्टम्। निदधत्- स्थापयन्। अहम्। मा रिषम्- मा हिंस्याम्। एताम्- एतम्। ते- तव। स्थूणाम्- स्तम्भमालम्बनमिति भावः। पितरः- पूर्वपुरुषा मार्गदर्शिनः। धारयन्तु। अत्र- अस्मिन् स्थाने। यमः- उपरमाधिदेवता। ते- तव। सदना- अस्मिन् जन्मनि यानि स्थानानि तानि। मिनोतु- परिच्छिनत्तु ॥१३ ॥

प्रतीचीने मामहनीष्वाः पर्णमिवा दधुः।

प्र॒तीचीं॑ जग्रभा॒ वाच॒मश्वं॑ रश॒नया॑ यथा॥ १०.०१८.१४

प्रतीचीने- प्रतिपूज्ये। अहनि- दिवसे। इष्वाः- बाणस्य। पर्णमिव- मूले पत्रमिव त्वयि। माम्। आदधुः- धृतवन्तः। अश्वम्- तुरगम्। रशनया- रज्ज्वा। यथा तथा। प्रतीचीम्- प्रतिपूज्यम्। वाचम्- मन्त्रम्। जग्रभ- गृहाण ॥१४ ॥